

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในบทนี้เป็นการสรุปผลตามวัตถุประสงค์ พร้อมทั้งอภิปรายประเด็นที่น่าสังเกต และเสนอแนวทางการวิจัยต่อเนื่องจากงานวิจัยนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาทางภาษาเพื่อเข้าใจระบบความคิด มโนทัศน์ และวัฒนธรรมของผู้ใช้ภาษาไทยถิ่นเหนือซึ่งเกี่ยวข้องกับคำเรียกผี มีวัตถุประสงค์ ๒ ประการ คือ วิเคราะห์ความหมายของคำเรียกผีในภาษาไทยถิ่นเหนือ และอธิบายความเชื่อเรื่องผีที่ปรากฏในคำเรียกผีในภาษาไทยถิ่นเหนือ

สำหรับคำเรียกผีในภาษาไทยถิ่นเหนือมีจำนวน ๔๑ คำ ได้แก่ ผีฟ้า ผีขุนน้ำ ผีเสื้อบ้าน ผีเสื้อเมือง ผีเสื้อวัด ผีเสื้อนา ผีเสื้อห้วย ผีเสื้อดง พระพิรุณ พระแม่โพสพ พระแม่คงคา พระแม่ธรณี ผีนางกวัก แม่ชื้อ ผีเจ้านาย ผีกะโหล้ง ผีก้อนเส้า ผีครู ผีเจ้าที่ ผีปู่ย่า ผีฝ่าย ผีไร่ ผีนา ผีย่าหม้อนึ่ง ผีปากวัก ผีเรือน ผีตั้ง ผีดง ผีดอน ผีคอย ผีโป่ง ผีเร่ร่อน ผีเปรต ผีนางไม้ ผีพราย ผีเงือก ผีกะ ผีปกกะโหล้ง ผีโพรง ผีหัวไฟ ผีเสื้อ ผีม้าบ้อง และผีอีค้อย จากคำเรียกผีทั้ง ๔๑ คำ เมื่อนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์พบว่า ผลการวิจัยบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ดังนี้

๕.๑.๑ วิเคราะห์ความหมายของคำเรียกผีในภาษาไทยถิ่นเหนือ

ผลการวิจัยพบว่า คำเรียกผีในภาษาไทยถิ่นเหนือดั้งกล่าวมีความแตกต่างกันทางความหมาย ทั้งนี้สามารถแยกความแตกต่างของคำเรียกผีในภาษาไทยถิ่นเหนือได้ด้วยมิติแห่งความแตกต่างทางความหมาย ๘ มิติ ได้แก่ มิติที่ ๑ การกระทำ มิติที่ ๒ การปรากฏ มิติที่ ๓ เพศ มิติที่ ๔ การแสดงออก มิติที่ ๕ แหล่งที่อยู่ มิติที่ ๖ ที่มาของการตาย มิติที่ ๗ สิ่งที่มีมนุษย์กระทำให้ และมิติสุดท้าย อาหาร ผลการวิจัยพบข้อสรุปดังนี้

คำเรียกผีในภาษาไทยถิ่นเหนือสามารถแบ่งประเภทผีออกเป็น ๒ ประเภท คือ ผีประเภทดี และผีประเภทร้าย สำหรับผีประเภทดีจะปรากฏตนในรูปเทพเจ้าและวิญญาณ ผีประเภทดีจะคอยคุ้มครอง พยากรณ์ และให้โชคลาภแก่ชาวบ้าน ผีประเภทดีจะสถิตอยู่บนสวรรค์ และในโลกมนุษย์ เช่น เมือง หมู่บ้าน รวมถึงข้าวของเครื่องใช้ภายในบ้านของมนุษย์ สำหรับผีประเภทดีจะเป็นผีที่มาจากบุคคลที่ตายตามอายุขัย นอกจากนี้ชาวบ้านจะให้ความเคารพด้วยการประกอบพิธีกรรม สร้างหอผี และถวายอาหาร เพื่อเป็นการแสดงความเคารพและขอบคุณ จากการศึกษาพบว่า ผีประเภทดี ได้แก่ ผีฟ้า ผีขุนน้ำ ผีเสื้อบ้าน ผีเสื้อเมือง ผีเสื้อวัด ผีเสื้อนา ผีเสื้อห้วย ผีเสื้อดง พระพิรุณ พระแม่โพสพ พระแม่คงคา พระแม่ธรณี ผีนางกวัก แม่ซ้อ ผีเจ้านาย ผีกะโหล่ง ผีก้อนเส้า ผีครุ ผีเจ้าที่ ผีปู่ย่า ผีฝ่าย ผีไร่ ผีนา ผีย่าหม้อนึ่ง ผีปากวัก ผีเรือน และผีดั่ง

ส่วนผีประเภทร้ายมีการปรากฏตนในรูปเงาและเข้าสิงมนุษย์ ผีประเภทร้ายจะหลอกหลอนชาวบ้านให้เกิดความหวาดกลัว สำหรับผีประเภทร้ายเกิดจากบุคคลที่ตายไม่ปกติ เช่น อุบัติเหตุ นอกจากนี้ผีประเภทร้ายต้องการอาหารกินเอง จากการศึกษาพบว่า ผีประเภทร้าย ได้แก่ ผีดง ผีดอน ผีดอย ผีโป่ง ผีเร่ร้อน ผีเปรต ผีนางไม้ ผีพราย ผีเงือก ผีกะโหล่ง ผีโพรง ผีหัวไฟ ผีลื้อ ผีม้าบ้อง และผีอื้อค้อย

๕.๑.๒ ความเชื่อเรื่องผีที่ปรากฏในคำเรียกผีในภาษาไทยถิ่นเหนือ

ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อเรื่องผีที่ปรากฏในคำเรียกผีในภาษาไทยถิ่นเหนือแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๒ ประเด็น ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับผี และความเชื่อเกี่ยวกับบทบาทของผี มีข้อสรุปดังนี้

ประเด็นแรก คือ ความเชื่อเกี่ยวกับผี ชาวบ้านเชื่อว่า ผีมีอยู่จริงทุกหนทุกแห่งล้วนแต่มีผีอาศัยอยู่ อีกทั้งผีเป็นสิ่งที่น่ากลัว เพราะชาวบ้านกลัวว่า ผีจะมุ่งทำร้ายประสงค์ต่อชีวิต นอกจากนี้ผีก็เหมือนมนุษย์ที่ต้องการปัจจัยพื้นฐาน คือ อาหารและแหล่งที่อยู่ในการดำรงตน รวมทั้งผีมีการแบ่งเพศเป็นหญิงและชายเหมือนมนุษย์เช่นกัน และเมื่อชาวบ้านรับพุทธศาสนาอันมีหลักคำสอนเกี่ยวกับการเวียนว่ายตายเกิดและสะสมบุญมุ่งหวังผลในชาติหน้าเข้ามาเผยแพร่ในชุมชน ส่งผลให้ชาวบ้านเชื่อว่า ผียังต้องมีการเวียนว่ายตายเกิดตามบุญกรรม ประเด็นที่สอง คือ ความเชื่อเกี่ยวกับบทบาทของผี ชาวบ้านเชื่อว่า ผีมีอำนาจในการคุ้มครองและหลอกหลอน รวมทั้งผียังเป็นที่พักทางใจในยามเดือดร้อน อีกทั้งชาวบ้านใช้ผีเป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมของชาวบ้านให้อยู่ในกฎระเบียบที่ชาวบ้านสร้างขึ้น นอกจากนี้ ผียังเชื่อมโยงความความสัมพันธ์ในกลุ่มเครือญาติเป็นการปลุกฝังให้ชาวบ้านเคารพนับถือบรรพบุรุษ มีจิตสำนึกในเรื่องความกตัญญูต่อผู้อาวุโส

๕.๒ อภิปรายผล

จากการวิจัยนี้ผู้วิจัยพบว่ายังมีประเด็นที่น่าสนใจ ๓ ประการต่อไปนี้

๕.๒.๑ ผีแสดงความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับทรัพยากรธรรมชาติ

ลักษณะทางกายภาพของภาคเหนือมีผลต่อความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่นดังจะเห็นได้จากพื้นที่ส่วนใหญ่ทางภาคเหนือประกอบด้วยทิวเขาสูงสลับซับซ้อนและโอบล้อมเป็นแนวเขารอบเมือง ซึ่งทิวเขาเหล่านี้ปกคลุมด้วยพื้นที่ป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำ

แต่ละสายแสดงให้เห็นว่าสังคมไทยในภาคเหนือให้ความสำคัญสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว จึงมีคำเรียก
ผีที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติเป็นจำนวนมาก

จากข้อมูลที่ได้วิเคราะห์ความหมายของคำเรียกผีในภาษาไทยถิ่นเหนือ มีตัวอย่างดังนี้

(ก.) ผีขุนน้ำ เป็นผีประเภทผีมักปรากฏตนในรูปแบบเทพเจ้าซึ่งสถิตอยู่บริเวณต้นน้ำ อันเป็น
ต้นกำเนิดของแม่น้ำแต่ละสาย ทำหน้าที่คุ้มครองดูแลรักษาต้นน้ำ หากชาวบ้านจะเข้าไปในบริเวณ
ต้นน้ำต้องขออนุญาตผีขุนน้ำอยู่เสมอ ในขณะเดียวกันชาวบ้านต้องประกอบพิธีกรรมบวงสรวง
อัญเชิญผีขุนน้ำมาสถิตยังหอผีที่ชาวบ้านสร้างขึ้นบริเวณต้นน้ำ และชาวบ้านจะนำเครื่องเช่นมา
ถวายเพื่อเป็นการแสดงความเคารพยำเกรงต่อผีขุนน้ำ

(ข.) ผีเสื้อห้วย เป็นผีประเภทผีมักปรากฏตนในรูปแบบเทพเจ้าซึ่งสถิตอยู่ในห้วย ทำหน้าที่
คุ้มครองดูแลปกป้องรักษาห้วย หากชาวบ้านจะเข้าไปในลำห้วยจะต้องขออนุญาตจากผีเสื้อห้วยก่อน
ในขณะเดียวกันชาวบ้านจะประกอบพิธีกรรมบวงสรวงอัญเชิญผีเสื้อห้วยมาสถิตอยู่ในหอผีที่
ชาวบ้านสร้างขึ้นและชาวบ้านจะนำเครื่องเช่นมาถวาย เพื่อแสดงความเคารพศรัทธาต่อผีเสื้อห้วย

(ค.) ผีเสื้อดง เป็นผีประเภทผีมักปรากฏตนในรูปแบบเทพเจ้าซึ่งสถิตอยู่ในป่าดงดิบ ทำหน้าที่
คุ้มครองดูแลรักษาป่าดงดิบ หากชาวบ้านจะเข้าไปในป่าดงดิบนั้นจะต้องขออนุญาตจากผีดงก่อน
ในขณะเดียวกันชาวบ้านจะประกอบพิธีกรรมบวงสรวงอัญเชิญผีเสื้อดงมาสถิตอยู่ในหอผีที่ชาวบ้าน
สร้างขึ้นและชาวบ้านจะนำเครื่องเช่นมาถวาย เพื่อแสดงความเคารพศรัทธาต่อผีเสื้อดง

จากตัวอย่าง (ก.)-(ค.) แสดงว่า ผีขุนน้ำ ผีเสื้อห้วย และผีเสื้อดง ล้วนเป็นคำเรียกผีใน
ภาษาไทยถิ่นเหนือซึ่งสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับทรัพยากรธรรมชาติในฐานะที่ต้อง
พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างชาวบ้านกับทรัพยากรธรรมชาติ

๕.๒.๒ คำเรียกผีที่รับมาจากต่างวัฒนธรรม ทำให้ระบบความคิดเกี่ยวกับผีในภาคเหนือเปลี่ยนแปลงไป

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยมีจุดมุ่งศึกษาคำเรียกผีในภาษาไทยถิ่นเหนือโดยเก็บข้อมูลจากหมู่บ้านที่ค่อนข้างเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด แต่ยังคงรูปแบบการใช้ชีวิตในแบบชุมชนดั้งเดิม คือ มีการใช้ภาษาไทยถิ่นเหนือเป็นภาษาแม่ ต้องเป็นผู้ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในหมู่บ้านดังกล่าวตั้งแต่กำเนิด รวมถึงภายในหมู่บ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่าหมู่บ้านดังกล่าวมีการรับความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนาผสมผสานเข้ากับความเชื่อเรื่องผีที่มีอยู่มาช้านาน จนกลายเป็นรูปแบบความเชื่อที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเองไปแล้ว เช่น พระแม่โพสพ พระแม่คงคา และพระพิรุณ เป็นต้น

๕.๒.๓ ความเชื่อเรื่องผีเป็นพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน

ในยุคก่อนที่จะนับถือพุทธศาสนา สังคมไทยในภาคเหนือยังคงนับถือผีมาก่อน เนื่องจากชาวบ้านเชื่อว่าผีเป็นชีวิตหลังความตาย ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งความเชื่อของสังคมล้านนาในยุคต้นเริ่มจากการนับถือผี วิญญาณ อำนาจเหนือธรรมชาติต่าง ๆ ภายหลังจึงนับถือพระพุทธศาสนา เมื่อสังคมไทยในภาคเหนือรับพุทธศาสนาเข้ามาจึงเกิดการผสมผสานระหว่างผีกับพุทธศาสนา รวมเรียกว่า พุทธศาสนาแบบชาวบ้าน (สร้อยศรี อ่องสกุล, ๒๕๕๒) เมื่อพิจารณาจากมิติเรื่อง “ที่มาของการตาย” ในอรรถลักษณะ [เป็นเจ้าของอวาต] แสดงว่า ถึงแม้เจ้าอวาตจะมรณภาพไปแล้วชาวบ้านก็ยังเชื่อว่ามีอำนาจเหนือธรรมชาติคอยดูแลคุ้มครองวัด ด้วยเหตุนี้ผีเป็นพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน เนื่องจากพุทธศาสนาแบบชาวบ้านเป็นการผสมผสานระหว่างพุทธศาสนา และความเชื่อในเรื่องผี สางเทวดาจนเป็นระบบเดียวกัน ซึ่งระบบความเชื่อเช่นนี้ดำรงอยู่ในลักษณะที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ดังนั้นผีกับพุทธศาสนาจึงแยกจากกันไม่ได้

จากข้อมูลที่ได้วิเคราะห์ความหมายของคำเรียกผีในภาษาไทยถิ่นเหนือ มีตัวอย่างดังนี้

(ง.) ผีเสื้อวัด เป็นผีประเภทผีมักปรากฏตนในรูปแบบเทพเจ้า สถิตอยู่ในวัด ทำหน้าที่คุ้มครองดูแลปกป้องรักษาวัด หากชาวบ้านจะเข้าไปในบริเวณวัดต้องขออนุญาตผีเสื้อวัดอยู่เสมอ ทั้งนี้ชาวบ้านยังเชื่อว่าผีเสื้อวัดเกิดจากการมรณภาพของเจ้าอาวาสองค์แรกที่ประกอบกุศลกรรมที่ดีไว้มากจึงไปอยู่บนสวรรค์ ในขณะที่เดียวกันชาวบ้านจะประกอบพิธีกรรมบวงสรวงอัญเชิญเทพเจ้ามาเป็นผีเสื้อวัดมาสถิตอยู่ในหอผีที่ชาวบ้านสร้างขึ้น และเมื่อถึงวันสำคัญทางศาสนา ชาวบ้านจะเข้าวัดฟังเทศน์และนำเครื่องเช่นมาถวายผีเสื้อวัด เพื่อแสดงความเคารพยำเกรงต่อผีเสื้อวัด

จากตัวอย่าง (ง.) แสดงว่า ถึงแม้เจ้าอาวาส หรือผู้ดำรงตำแหน่งผู้ปกครองวัดได้มรณภาพไปแล้ว แต่ด้วยความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย จึงเชื่อว่าเจ้าอาวาสเป็นผีซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ความเชื่อผีเป็นความเชื่อดั้งเดิมมีการนับถือผีมาตั้งแต่ก่อนที่พุทธศาสนาจะเข้ามามีอิทธิพลในดินแดนภาคเหนือ ถึงแม้ว่าในยุคที่มีพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทในสังคมภาคเหนือ แต่ความเชื่อเรื่องผีก็ยังคงอยู่ และผสมผสานเข้ากับพุทธศาสนาอย่างกลมกลืนหรือเรียกว่าพุทธศาสนาแบบชาวบ้านซึ่งเป็นระบบความเชื่อที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยพบประเด็นน่าสนใจที่สามารถนำไปศึกษาค้นคว้าต่อไปดังนี้

๕.๓.๑ เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาคำเรียกผีและความเชื่อเรื่องผีในภาษาไทยถิ่นเหนือ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าน่าจะมีการศึกษาคำเรียกผีในภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ เช่น ภาษาไทยถิ่นอีสาน และภาษาไทยถิ่นใต้ เป็นต้น เพื่อศึกษาความหมายของคำเรียกผีในภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ หรือศึกษาเชิงเปรียบเทียบ เพื่อดูว่าผลการวิจัยจะเป็นไปทำนองเดียวกันหรือคัดค้านงานวิจัยนี้

๕.๑.๒ ควรศึกษาความเชื่อเรื่องผีที่สะท้อนจากคำเรียกผีของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ หรือศึกษาเชิงเปรียบเทียบ เพื่อหาลักษณะร่วมของความเชื่อเรื่องผีที่สะท้อนจากคำเรียกผีของกลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลไทที่อาศัยอยู่นอกประเทศ อันจะทำให้เห็นวัฒนธรรมและโลกทัศน์ของคนทีพูดภาษาตระกูลไทมากขึ้น

๕.๒.๑ ควรศึกษาคำเรียกผีในเชิงเปรียบเทียบกับปัจจัยทางสังคม เช่น อายุ เพศ การศึกษา และอาชีพ เป็นต้น ส่งผลต่อจำนวนคำเรียกผีและความเชื่อเรื่องผีอย่างไรบ้าง